

УДК 338.24(477)(045)

Анатолій Васильович ЩЕРБАК

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу ринкових механізмів та структур, ДУ «Інститут ринку і
економіко-екологічних досліджень НАН України», Україна,
e-mail: av.shcherbak@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7607-5266>

Василь Дмитрович МУЖАЙЛО

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління та
адміністрування, Одеський національний технологічний університет, Україна
e-mail: stas560823@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8283-0988>

**ДЕРЖАВНА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ІСНУЮЧІ
НЕДОЛІКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОЛІПШЕННЯ**

Щербак, А. В., Мужайло, В. Д. Державна регуляторна політика в Україні: існуючі недоліки та шляхи її поліпшення. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2023. № 3-4 (86-87). С. 122–133.

Анотація. У статті розглянуто та досліджено проблеми удосконалення державної регуляторної політики в Україні на основі кращого світового досвіду. Актуальність дослідження пов'язана з тим, що існуюча система державного регулювання не забезпечує формування підприємницького середовища, сприятливого для інвестицій та інновацій. Мета статті – з'ясувати недоліки державної регуляторної політики в Україні та запропонувати заходи для підвищення її ефективності. Показано, що можливості використання державного регулювання залежать від ефективності управління у конкретній країні. Чим вона вища, тим більша ймовірність того, що цілі, які декларуються при здійсненні регулювання, буде досягнуто. Обґрунтовано, що низька ефективність управління в Україні призводить до того, що заходи державного регулювання часто негативно впливають на економічний розвиток. Показано, що у сучасній історії України найбільш успішним був період з 2000 по 2008 рік. Рушійною силою піднесення став комплекс реформ, спрямованих на дерегулювання економіки і розвиток конкуренції, що був здійснений в кінці 1990-х років. Проаналізовано регуляторну політику ЄС. З'ясовано, що в сучасних умовах акцент робиться не на дерегулюванні певних ринків, а на поліпшенні якості регуляторних актів за рахунок їх оцінки на протязі всього життєвого циклу та налагодження ефективного зворотного зв'язку в процесі регулювання. Досліджено заходи з дерегулювання економіки, що здійснювалися в Україні, причини їх низької ефективності. Проаналізовано, як виконуються вимоги Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Розглянуто, які зміни до цього Закону пропонує Державна регуляторна служба України. Обґрунтована необхідність проведення регуляторної реформи, яка повинна забезпечити створення системи, що мінімізує ризики прийняття актів, які є неефективними або просуваються лобістськими групами. Пропонується організувати незалежну перевірку найбільш важливих регуляторних актів, активніше залучати бізнес-спільноту та громадськість до перегляду законодавства, впровадити компенсаційний підхід, коли умовою впровадження нових регуляцій буде скасування застарілих актів.

Ключові слова: державна регуляторна політика; державне регулювання економіки; дерегулювання; аналіз регуляторного впливу.

Anatolii SHCHERBAK

PhD (Economics), Senior Researcher of Market Mechanisms and Structures Department, Institute of Market and Economic & Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, e-mail: av.shcherbak@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7607-5266>

Vasyl MUZHAYLO

PhD (Economics), Associate Professor of Public Management and Administration Department, Odessa National Technological University, Ukraine, e-mail: stas560823@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8283-0988>

STATE REGULATORY POLICY IN UKRAINE: EXISTING SHORTCOMINGS AND WAYS OF ITS IMPROVEMENT

Shcherbak, A., & Muzhaylo, V. (2023). State regulatory policy in Ukraine: existing shortcomings and ways of its improvement [Derzhavna rehuliatorna polityka v Ukraini: isnuuichi nedoliky ta shliakhy yii polipshennia], *Socio-economic research bulletin, Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3-4 (86-87), pp. 122–133.

Abstract. *The article considers or investigates the problems of improving the state regulatory policy in Ukraine based on the best world experience. The relevance of the research is related to the fact that the existing system of state regulation does not ensure the formation of a business environment favorable for investments and innovations. The purpose of the article is to identify the shortcomings of the state regulatory policy in Ukraine and to propose measures for improving of its efficiency. It is shown that the possibility of using state regulation depends on the efficiency of governance in a particular country. If the efficiency is higher, the greater the probability that the goal declared during the implementation of the regulation will be achieved. It is substantiated that low efficiency of governance in Ukraine leads to the fact that state regulatory measures often have a negative impact on economic development. It is shown that the period from 2000 to 2008 was the most successful in the modern history of Ukraine. The driving force behind the rise was a set of reforms aimed at deregulating the economy and developing competition, which was implemented in the late 1990s. The regulatory policy of the EU is analyzed. It is found that in modern conditions the emphasis is not on deregulation of certain markets, but on improving the quality of regulatory acts through their evaluation throughout the entire life cycle and establishing effective feedback in the regulatory process. Measures to deregulate the economy implemented in Ukraine and the reasons for their low effectiveness are studied. It is analyzed how the requirements of the Law of Ukraine «On the Principles of State Regulatory Policy in the Field of Economic Activity» are fulfilled. It is considered what changes to this Law the State Regulatory Service of Ukraine proposes to make. There is a well-founded need for regulatory reform, which should ensure the creation of a system that minimizes the risks of adopting acts that are ineffective or promoted by lobby groups. It is proposed to organize an independent review of the most important regulatory acts, to more actively involve the business community and the public in the revision of the legislation, to implement a compensatory approach, when the condition for the introduction of new regulations will be the cancellation of outdated acts.*

Keywords: *state regulatory policy; state regulation of the economy; deregulation; regulatory impact assessment.*

JEL classification: *L510; O520*

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(86-87\).2023.122-133](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(86-87).2023.122-133)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система державного регулювання економіки, створена у розвинених країнах, є важливим чинником економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та життєвого рівня населення. Водночас в Україні така система не сприяє впровадженню інновацій та розвитку провідних галузей національної економіки. Вона створює значне адміністративне навантаження на бізнес та гальмує господарську діяльність. Використовується понад тисячу інструментів державного регулювання, і чимало з них є неефективними. Існуюча система вкрай негативно впливає на малий та середній бізнес. Наразі в Україні активно здійснюється дерегулювання. Міжвідомча робоча група з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності рекомендувала скасувати більше 200 таких інструментів, а чимало інших – змінити або оцифрувати. Варто враховувати, що такі заходи неодноразово здійснювалися в минулому, проте давали лише тимчасовий ефект. Удосконалення регуляторної політики має особливо важливе значення в умовах економічної кризи, спричиненої агресією Росії.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання державної регуляторної політики в Україні досліджували вітчизняні вчені: К. Кириченко [1], І. Колупаєва [2], Г. Разумова [3], О. Юлдашев [4] та ін. У їх працях проаналізовано теоретичні засади та сутність такої політики, її роль у розвитку економіки, принципи та інструменти регуляторної політики, проблемні питання та існуючі недоліки, питання підвищення її ефективності в Україні. Регуляторну політику країн ЄС та ОЕСР, можливості імплементації їх досвіду в Україні досліджували А. Чуб [5], О. Стасюк [6], питання дерегуляції підприємницької діяльності – С. Онищенко [7]. Однак, у працях вітчизняних науковців недостатньо аналізується сучасний досвід розвинених країн. Не повністю визначено причини низької ефективності регуляторної політики в Україні, а рекомендації щодо її поліпшення здебільшого мають загальний характер, передбачаючи спрощення системи ліцензування та зменшення кількості ліцензій, запровадження декларативного принципу для дозволів тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для удосконалення державної регуляторної політики в Україні необхідним є ґрунтовний аналіз причин її низької ефективності та визначення, які заходи державного регулювання сприяли поліпшенню ситуації. Важливе значення має також дослідження кращих світових практик, насамперед, досвіду країн ЄС, практики використання найбільш важливих інструментів регуляторної політики, зокрема, оцінки постфактум. Це дозволить виробити обґрунтовані рекомендації щодо поліпшення такої політики в Україні.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясувати недоліки державної регуляторної політики в Україні та запропонувати заходи для підвищення її ефективності.

Відповідно до зазначеної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити, які заходи державного регулювання були в Україні ефективними, а які – ні;
- проаналізувати регуляторну політику країн ЄС в сучасних умовах;
- з'ясувати причини низької ефективності регуляторної політики в Україні;
- запропонувати заходи щодо удосконалення такої політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поширена думка, що в умовах перехідної економіки, коли не повністю сформовані ринкові механізми, державне

регулювання має здійснюватися активніше, ніж у розвинених країнах. Проте, слід врахувати, що для країн із перехідною економікою характерний низький рівень компетентності багатьох чиновників, високий рівень корупції. Тому регуляторні акти нерідко ухвалюються на користь певних груп. Л. Бальцерович зазначав, що під гаслом державного регулювання часто пропонують ліки гірші, ніж хвороба. «Держава всепроникливого та надміру ретельного регулювання обмежує або й взагалі усуває змагання між виробниками і стимулює інтенсивну боротьбу за централізовано розподілені привілеї» [8, с. 75].

Можливо, найкраще висвітлив цю проблему перуанський вчений Ернандо де Сото, книга якого «Загадка капіталу» перекладена багатьма мовами світу [9]. «Чому капіталізм тріумфує на Заході і зазнає поразки в решті світу?» – питає де Сото. Для відповіді він аналізує історію країн Західної Європи та США у XVIII – на початку XIX століття. Де Сото переконливо показує, що минуле цих держав дуже нагадує сьогоднішній день багатьох колишніх соціалістичних країн та держав, що розвиваються: злидні, розквіт чорних ринків, засилля мафіозних організацій, кричуща неповага до закону. Жорстка державна регламентація підприємницької діяльності сприяла розквіту тіньової економіки. Але замість того, щоб скоригувати закони, влада посилювала покарання за їхнє невиконання. Усього за одне десятиліття XVIII століття понад 16 тисяч контрабандистів і нелегальних виробників були страчені у Франції згідно із законом, який забороняв виробництво чи імпорт набивних ситців. Ще більше людей було відправлено на каторгу або покарано іншими способами.

Однак, зрештою, уряди змушені були відступити, скасувати багато обмежень. Для мільйонів людей було відкрито доступ до легальної підприємницької діяльності, до володіння законною власністю. Капіталізм із закритого клубу для багатих перетворився на основу масової культури. Це призвело до суттєвого прискорення економічного розвитку, послаблення соціальних конфліктів. Оскільки закони були пристосовані до потреб людей, зросла і повага до закону.

Інша ситуація склалася в Латинській Америці. Там кілька разів намагалися здійснити ринкові реформи. І щоразу після початкового періоду загальних сподівань латиноамериканці відсахувалися від капіталізму та ринкової економіки. Де Сото переконливо доводить, що найважливішою причиною є зовсім не культурні відмінності з Європою, США або відсутність підприємницьких талантів, а неприступний вал правил та законів, що відрізав основну масу населення від легальних форм економічної діяльності.

Так, наприклад, для реєстрації швейної майстерні в Лімі (столиці Перу) в 1990-ті роки потрібно було витратити 289 днів. Щоб отримати дозвіл на будівництво приватного житлового будинку на землі, що належала державі, було потрібно сім років. В інших країнах ситуація була часом ще гірша. Результати добре нам знайомі: якщо закони заважають робити те, що потрібно, люди, оминаючи їх, роблять все по-своєму. Близько 85% нових робочих місць у країнах Латинської Америки виникало поза легальної економіки, переважна частина будівель будувалася без дозволу. Але зараз ситуація в низці країн покращилася завдяки реформам, які багато в чому спиралися на ідеї де Сото.

Слід наголосити, що можливості використання державного регулювання залежать від ефективності управління в конкретній країні. Чим вона вища, тим більша ймовірність того, що мета, яка декларується при здійсненні регулювання, буде досягнута. Так, Світовий банк здійснює проєкт «Світові індикатори

управління» (The Worldwide Governance Indicators) [10]. Індикатори, що відображають ефективність управління в більш ніж 200 країнах, розраховуються на основі даних, підготовлених міжнародними організаціями, аналітичними центрами, недержавними організаціями, приватними фірмами. Індикатори розраховуються за 100-бальною шкалою. Згідно з цим дослідженням, система управління в 2021 році була найбільш ефективною в Норвегії, Швейцарії, Ісландії, де усі індикатори перевищили 90.

Як видно із табл. 1, ефективність управління в Україні низька. Незважаючи на її певне зростання порівняно з 1996 та 2013 роком, вона суттєво нижча, ніж у Польщі та Казахстані, не кажучи вже про розвинені країни. Міжнародні експерти зазначали, що ключова проблема України полягає в тому, що держава функціонує настільки неякісно, що не лише не здатна виконувати свої обов'язки перед громадянами, але й заважає громадянам вирішувати свої проблеми самостійно [11, с. 14]. А на думку експертів Світового банку, у країнах, де можливості виконання норм і правил особливо слабкі, варто у якомога більших масштабах впроваджувати конкуренцію в ті сектори економіки, де вона може замінити системи регулювання та контролю [12, р. 151].

Таблиця 1

Індикатори управління Світового банку

Індикатори	Україна			Казахстан 2021	Польща 2021
	1996	2013	2021		
Врахування думки населення та підзвітність державних органів	39,5	37,5	49,28	18,84	63,77
Політична стабільність та відсутність насильства	42,55	20,85	11,79	37,74	61,32
Ефективність роботи уряду	27,87	29,85	36,54	57,21	63,46
Якість законодавства	33,7	30,13	42,79	56,25	75,96
Верховенство закону	22,61	22,53	26,44	34,13	65,38
Стримування корупції	13,44	10,9	24,52	48,08	70,19

Джерело: [10]

В умовах сьогодення активно обговорюються шляхи повоєнного відродження та подальшого розвитку України. У науковій доповіді, підготовленій Інститутом економіки та прогнозування НАН, представлено концептуально-практичний план реконструктивного повоєнного відновлення економіки України. Він передбачає запровадження стратегічного індикативного планування, зміцнення державного сектору економіки, розширення державної допомоги тощо. Автори доповіді спираються на досвід Франції та деяких інших країн світу [13]. Однак, Західна Німеччина у післявоєнний період розвивалася набагато успішніше, ніж Франція та більшість інших країн. «Німецьке економічне диво» ґрунтувалося на скасуванні більшості обмежень з боку держави, забезпеченні свободи конкуренції.

До вироблення сучасної економічної політики не можна підходити так само, як у 1990-ті роки. Тоді Україна йшла непротореним шляхом, орієнтуючись на найкращий світовий досвід. Було чимало помилок, невдач, але були й вагомі здобутки, вдалі реформи. І в основі сучасних реформ має лежати, насамперед, неупереджений аналіз власного досвіду, визначення тих заходів, які насправді були ефективними, та тих, що не прижилися. Цей досвід переконливо свідчить про те,

що заходи державного активізму: субсидії, пільгові кредити, вільні економічні зони, податкові пільги здебільшого негативно впливали на економіку в цілому, збагачуючи лише окремих осіб. Це значною мірою пов'язано з ефективністю управління в нашій країні. Які ж заходи виявлялися ефективними?

Зауважимо, що в історії сучасної України найбільш успішним був період з 2000 по 2008 рік. За цей час ВВП збільшився майже вдвічі, суттєво підвищився рівень життя населення. Рушійною силою підйому став комплекс радикальних реформ, спрямованих на дерегулювання економіки, розвиток конкуренції, вирівнювання її умов, здійснених у 1999-2000 роках. Було запроваджено спрощену систему оподаткування, обліку та звітності для малого бізнесу. Закон про ліцензування підприємницької діяльності встановив чіткий порядок ліцензування, кількість підприємств, яким необхідно було отримувати ліцензії, скоротилася в кілька разів. У період аграрної реформи були ліквідовані державні та колективні сільгоспідприємства, а землю передано селянам. Це сприяло піднесенню сільського господарства та АПК загалом. Скасування необґрунтованих пільг, відмова від грошових сурогатів сприяли стабілізації енергетики, припиненню відключень електроенергії.

Дерегулювання здійснювалося також і дещо пізніше. Так, 1 червня 2005 року був прийнятий Указ Президента України № 901/2005 «Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики». Він передбачав створення центральними органами виконавчої влади та місцевими державними адміністраціями робочих груп із прискореного перегляду регуляторних актів. При цьому половина їх членів повинні були бути представниками бізнесу або громадських об'єднань. Вони проводили аналіз та складали перелік актів, що не відповідають принципам державної регуляторної політики і підлягають перегляду, готували відповідні пропозиції. Внаслідок цього було скасовано або змінено сотні регуляторних актів.

Масштабні заходи з дерегулювання були здійснені у 2014–2016 роках. Зокрема, центральними органами виконавчої влади проводився перегляд регуляторних актів відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності» № 357-р від 18.03.2015 р. У ньому було визначено 146 комплексних заходів, спрямованих на виконання дерегуляційних ініціатив у сферах ліцензування та дозвільних процедур, державного нагляду (контролю), митного та податкового регулювання тощо. Згідно з розрахунками, економічний ефект від виконання цих ініціатив у термін до 2020 року мав скласти 50-70 млрд. грн.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1413-р від 4 грудня 2019 р. затверджено план заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату. Він передбачав 128 заходів щодо спрощення умов ведення бізнесу, оптимізації дозвільних процедур тощо.

Після цього виявилось, що в Україні існує понад тисячу інструментів державного регулювання, і чимало з них є неефективними.

Для поліпшення регуляторної політики в Україні варто придивитися до досвіду розвинених країн, насамперед членів ЄС. У сучасних документах Євросоюзу мова йде не про дерегулювання, а про краще регулювання (better regulation). Це не просто зміна термінології. Керівництво ЄС прагне не до разового перегляду норм, а до створення системи регулювання, яка забезпечує досягнення намічених цілей та мінімізує ризики прийняття актів, які негативно впливають на

економіку та життя громадян. Наріжним каменем такої системи є аналіз регуляторного впливу (далі – АРВ). Це формалізований процес експертизи проєктів нормативних актів, покликаний забезпечити, щоб регулюючі заходи вживалися лише у тому випадку, коли отримані здобутки перевищують пов'язані з ними витрати.

Але, навіть у тих випадках, коли правила ретельно перевіряються перед запровадженням, не всі їхні наслідки можуть бути передбачені. До того ж ринки, технології, моделі поведінки людей змінюються і деякі правила через кілька років можуть не досягати мети. Тому невід'ємною частиною процесу регулювання має бути оцінка постфактум. Методологія проведення такої оцінки докладно описана у дослідженні «Перегляд регулювання», що підготовлена фахівцями Організації економічного співробітництва і розвитку [14]. У багатьох країнах ЄС перевірка регуляторних актів здійснюється кожні 3-5 років.

Для зменшення витрат на регулювання в деяких країнах використовується компенсаційний підхід, який передбачає, що введення нових регуляторних заходів повинно супроводжуватися еквівалентним зниженням адміністративного навантаження за рахунок скасування чинних актів.

Велика увага приділяється забезпеченню відкритості та прозорості за рахунок консультацій із зацікавленими особами та громадськістю під час підготовки нових пропозицій, а також при проведенні перевірки чинного законодавства. Більшість країн ЄС вклали значні кошти у створення урядових онлайн-порталів, які дозволяють краще спілкуватися із зацікавленими особами під час розробки регуляторних актів. Водночас активно використовуються й традиційні форми – формальні та неформальні консультації, слухання тощо.

Так, в 2012 році створено Датський бізнес-форум щодо кращого регулювання. Він спрямований на оновлення регулювання спільно з бізнес-спільнотою шляхом виявлення правил, які бізнес вважає обтяжливими, та визначення заходів щодо їх спрощення. Пропозиції Бізнес-форуму підпорядковуються принципу «приймай чи пояснюй», відповідно до якого уряд зобов'язаний або реалізувати запропоновані ініціативи, або обґрунтувати, чому це неможливо. За перші чотири роки уряду було направлено 603 пропозиції, із яких 191 реалізовано повністю, а 189 частково. Це забезпечило зменшення витрат на 790 мільйонів датських крон на рік.

В Україні ще у 2003 році ухвалено Закон «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [15]. Він передбачає обов'язковий аналіз регуляторного впливу (АРВ) для нормативно-правових актів, що розробляються на всіх рівнях державного управління, чітко визначає вимоги щодо такого документа. З метою отримання зауважень та пропозицій необхідно оприлюднювати проєкти регуляторних актів, проводити консультації з підприємцями та громадськими об'єднаннями. Значні повноваження має Державна регуляторна служба (надалі – ДРС). Вона погоджує проєкти регуляторних актів, а у разі виявлення в чинних актах порушень принципів державної регуляторної політики, може прийняти рішення про необхідність їх усунення органом, що прийняв цей акт. При невиконанні цієї вимоги ДРС має право зупинити дію відповідного акту. Повноваження ДРС є більшими порівняно з відповідними органами у багатьох країнах ЄС, рішення яких мають рекомендаційний характер.

Як свідчить досвід ЄС, важливим засобом, що дозволяє покращити якість нормативної бази, є ефективна система оцінки постфактум. Зазначений Закон

України передбачає відстеження результативності регуляторних актів та їх перегляд за результатами цього відстеження. Кабінет Міністрів затвердив Методику відстеження результативності регуляторного акту. Як же такі відстеження здійснюються на практиці?

За інформацією ДРС, у 2022 році органами виконавчої влади було підготовлено та подано до служби 445 звітів про відстеження. 57% із них були підготовлені з порушеннями вимог законодавства. Типовими помилками є відсутність кількісних та якісних значень показників результативності регуляторного акту та обґрунтованого висновку щодо ступеню досягнення цілей, встановлених при його прийнятті. Інформація про кількість відповідних звітів, поданих в останні роки, наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Кількість звітів про відстеження результативності регуляторних актів,
що надані до Державної регуляторної служби

Роки	Кількість звітів	в т.ч. надані	
		центральними органами виконавчої влади	місцевими органами виконавчої влади
2013	1226	1028	238
2014	1370	1055	315
2015	1324	1021	303
2016	780	603	177
2017	606	429	177
2018	669	492	177
2019	621	485	136
2020	617	500	117
2021	635	483	152
2022	445	367	78

Джерело: [16]

Звичайно, на дані за 2022 рік вплинула війна, розв'язана Росією, та окупація частини території нашої країни. Але за 8 років (з 2013 по 2021 рік) кількість звітів зменшилася майже вдвічі. Як таке могло статися, коли щороку ухвалюються сотні нових регуляторних актів?

Це дозволяє дійти висновку, що статті 10, 11 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» фактично не працюють. Відстеження результативності більшості регуляторних актів не проводиться. Якщо ж відповідні звіти готуються, вони переважно складені формально і не дозволяють зробити висновок: досяг регуляторний акт своїх цілей чи призвів до непотрібних витрат або інших негативних наслідків. Навіть, якщо у звіті визнається, що регуляторний акт є неефективним, відповідний орган часто не вживає заходів щодо його скасування чи перегляду. Це стосується, насамперед, місцевих органів виконавчої влади.

Проте, низьку якість звітів про відстеження не можна пояснювати лише поганою роботою відповідних відомств. Вищезгаданий Закон передбачає проведення наукових досліджень, соціологічних опитувань. Без цього у багатьох випадках неможливо зробити обґрунтований висновок про те, чи досяг мети відповідний акт. Однак, такі заходи потребують коштів. Закон передбачає фінансування витрат на виконання заходів з відстеження результативності за

рахунок відповідного регуляторного органу. Але складно припустити, що керівник цього органу виділить на це кошти, урізавши зарплату та інші необхідні витрати. Тому експерти ОЕСР рекомендують планувати витрати на оцінку регуляторних актів постфактум окремою статтею.

Внаслідок цього застарілі регуляторні акти залишаються чинними. Це є суттєвим витрачанням ресурсів для економіки: для уряду з точки зору непотрібних перевірок і правозастосування; для підприємств із погляду надмірного нормативного навантаження; для громадян, змушених дотримуватись застарілих правил. Слід розробити ефективні системи перегляду існуючих правил. Система оцінки постфактум повинна або підтверджувати, що регулювання «працює» добре і не потребує зміни, або визначати зміни, які могли б підвищити його ефективність.

На сьогодні не існує ефективного механізму врахування думки громадськості та бізнес-спільноти під час обговорення проєктів регуляторних актів і тим більше при відстеженні результативності таких актів. Згідно із законодавством, проєкти мають оприлюднюватися на сайтах відповідних відомств. Однак, інколи вони оприлюднюються безпосередньо перед відправкою на погодження до ДРС. Зауваження, пропозиції надсилаються до відповідних органів і ті повинні дати на них відповідь. Проте, наскільки обґрунтованими є зауваження і чи варто їх враховувати, вирішує відповідне відомство-розробник.

Необхідність здійснення регуляторної реформи усвідомили у владних структурах. 27 липня 2023 року на сайті ДРС оприлюднено проєкт змін до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Передбачається впровадження єдиної відкритої для всіх інформаційно-комунікаційної платформи – Регуляторного порталу. Намічено, що розробник регуляторного акту буде зобов'язаний фіксувати всі зауваження та пропозиції у відповідному протоколі, що має бути оприлюднений та наданий до ДРС. При невиконанні у встановлені терміни заходів з відстеження результативності, дія відповідного регуляторного акту зупиняється. Планується скасувати обмеження, відповідно до яких дія вищезгаданого Закону не поширюється на діяльність Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної ради з питань телебачення та радіомовлення та деяких інших регуляторів.

Ці пропозиції слушні, однак недостатні. Доцільно організувати незалежну перевірку результативності найбільш важливих регуляторних актів із залученням експертів та консультативних фірм, доручивши таку роботу ДРС. Для більш активного залучення бізнес-співтовариства та громадськості до перегляду законодавства важливо оприлюднювати на Регуляторному порталі плани заходів з відстеження їх результативності та проєкти відповідних звітів. З метою зниження регуляторного навантаження доцільно використати компенсаційний підхід: введення нових регуляторних заходів має супроводжуватися скасуванням застарілих актів, яке повинно забезпечити зменшення витрат підприємств у розмірі, що вдвічі перевищує розмір витрат, пов'язаних з новим регулюванням.

Висновки і перспективи подальших розробок. Можливості використання державного регулювання залежать від ефективності управління у конкретній країні. Чим вона нижча, тим більша ймовірність того, що мету, яка декларується при здійсненні регулювання, не буде досягнуто. Низький рівень компетентності чиновників в Україні, корупція обумовлюють негативний вплив багатьох регуляторних актів на економічний розвиток.

У сучасній історії України найбільш успішним був період з 2000 по 2008 рік. Рушійною силою підйому став комплекс радикальних реформ, спрямованих на дерегулювання економіки, розвиток конкуренції, вирівнювання її умов, здійснених у 1999-2000 роках. Однак комплексні реформи не були продовжені, а заходи з дерегулювання, які здійснювалися декілька разів, мали тимчасовий ефект.

Політика ЄС спрямована на створення системи регулювання, яка забезпечує досягнення намічених цілей та мінімізує ризики прийняття актів, які негативно впливають на економіку та життя громадян. Найважливішими інструментами є аналіз регуляторного впливу проєктів, а також оцінка постфактум чинних актів. Величезне значення приділяється забезпеченню відкритості та прозорості за рахунок консультацій із зацікавленими сторонами та громадськістю.

Здійснення дієвої регуляторної реформи є необхідною умовою швидкого відновлення економіки України після війни. ДРС пропонує низку заходів, спрямованих на поліпшення системи регулювання. Ці пропозиції слушні, однак недостатні. З метою підвищення ефективності регуляторної політики пропонується:

- організувати незалежну перевірку результативності найбільш важливих регуляторних актів із залученням експертів та консультативних фірм, доручивши відповідну роботу Державній регуляторній службі;
- з метою поліпшення зворотного зв'язку оприлюднювати плани заходів щодо відстеження результативності регуляторних актів та проєкти відповідних звітів;
- запровадити компенсаційний підхід, коли введення нових регуляторних заходів має супроводжуватися скасуванням застарілих актів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на більш детальний аналіз регуляторної політики ЄС та можливостей впровадження кращого досвіду Євросоюзу в Україні.

Література

1. Кириченко К. І. *Державне регулювання національної економіки України з урахуванням соціо-економіко-політичних взаємозв'язків* : дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.03 «Економіка та управління народним господарством». Суми, 2019. 246 с.
2. Колупаєва І. В. Державна регуляторна політика : сутність та принципи формування. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 99–107.
3. Разумова Г. В. *Регуляторна політика розвитку національної економіки : теорія, методологія та практика* : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.03 «Економіка та управління народним господарством». Київ, 2021. 480 с.
4. Юлдашев О. Х. *Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні* : монографія. Київ : МАУП, 2005. 336 с.
5. Чуб А. Досвід країн Європейського Союзу в реалізації регуляторної політики. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-6>.
6. Стасюк О., Чмирьова Л., Федяй Н. Проведення аналізу регуляторного впливу в країнах ОЕСР : практичний досвід для України. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1. No. 3. Pp. 164–178. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20220103.13>.
7. Онищенко С., Ківшик О., Єрмак Г. Деретуляція підприємницької діяльності як базис підтримки та відновлення національної економіки України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022. № 4. С. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-16>.
8. Бальцерович Л. *Свобода і розвиток. Економія вільного ринку*. Львів : Арсенал, 2000. 332 с.
9. Де Сото Е. *Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше*. Київ : Ніка-Центр, 2012. 232 с.

10. *Worldwide Governance Indicators* / World Bank : website. URL: <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators#> (access date: 08.09.2023).
11. *Предложения для Украины : 2010 – время реформ.* Международная комиссия независимых экспертов. Киев, 2010. URL: http://c-e-d.info/ru/img/pdf/PfU_RUS_pdf.pdf (дата звернення: 11.09.2023).
12. *World Development Report 2002 : Building Institutions for Markets.* World Bank. New York : Oxford University Press, 2002. URL: <http://hdl.handle.net/10986/5984> (access date: 13.09.2023).
13. *Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України* : наук. доповідь / ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2022. 305 с.
14. *Reviewing the Stock of Regulation.* OECD, 2020. URL: <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/reviewing-the-stock-of-regulation-1a8f33bc-en.htm> (access date: 14.09.2023).
15. *Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності* : Закон України № 1160-IV від 11.09.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
16. *Державна регуляторна служба України* : сайт. URL: <https://www.drs.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2023).

References

1. Kyrychenko, K. I. (2019). *State regulation of the national economy of Ukraine taking into account socio-economic and political interrelationships*: dissertation [Derzhavne rehuliuвання natsionalnoi ekonomiky Ukrainy z urakhuvanniam sotsio-ekonomiko-politychnykh vzaiemozviazkiv: dysertatsiia], Sumy, 246 s. [in Ukrainian]
2. Kolupaeva, I. V. (2013). State regulatory policy: essence and principles of formation [Derzhavna rehuliatorna polityka: sutnist ta pryntsyipy formuvannia], *Problemy ekonomiky*, No. 4, s. 99–107 [in Ukrainian]
3. Razumova, G. V. (2021). *Regulatory policy of the national economy development: theory, methodology and practice*: dissertation [Rehuliatorna polityka rozvytku natsionalnoi ekonomiky: teoriia, metodolohiia ta praktyka: dysertatsiia], Kyiv, 480 s. [in Ukrainian]
4. Yuldashev, O. Kh. (2005). *Problems of improving state regulatory policy in Ukraine*: monograph [Problemy vdoskonalennia derzhavnoi rehuliatornoï polityky v Ukraini: monohrafiia], MAUP, Kyiv, 336 s. [in Ukrainian]
5. Chub, A. (2023). Experience of the European Union countries in the implementation of regulatory policy [Dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu v realizatsii rehuliatornoï polityky], *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-6> [in Ukrainian]
6. Stasyuk, O., Chmyryova, L., & Fedyai, N. (2022). Conducting regulatory impact analysis in OECD countries: practical experience for Ukraine [Provedennia analizu rehuliatornoho vplyvu v krainakh OESR: praktychnyi dosvid dlia Ukrainy], *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, Vol. 1, No. 3, s. 164–178. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20220103.13> [in Ukrainian]
7. Onishchenko, S., Kivshyk, O., & Yermak, H. (2022). Deregulation of business activity as a basis for supporting and restoring the national economy of Ukraine [Derehuliatytsiia pidpriemnytskoi diialnosti yak bazys pidtrymky ta vidnovlennia natsionalnoi ekonomiky Ukrainy], *Modeling the Development of the Economic Systems*, No. 4, s. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-16> [in Ukrainian]
8. Baltserovych, L. (2000). *Freedom and development. Economy of the free market* [Svoboda i rozvytok. Ekonomiiia vilnoho rynku], Arsenal, Lviv, 332 s. [in Ukrainian]
9. De Soto, E. (2012). *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere* [Zahadka kapitalu. Chomu kapitalizm peremahaie lyshe na Zakhodi i nide bilshe], Nika-Tsentr, Kyiv, 232 s. [in Ukrainian]
10. *Worldwide Governance Indicators.* World Bank: website. Retrieved from: <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators#>.

11. International commission of independent experts (2010). *Proposals for Ukraine: 2010 – the time of reforms* [Predlozheniya dlya Ukrainy: 2010 – vremena reform], Kyiv. Retrieved from: http://c-e-d.info/ru/img/pdf/PfU_RUS_pdf.pdf [in Russian]
12. World Bank (2002). *World Development Report 2002: Building Institutions for Markets*. New York: Oxford University Press, 2002. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/10986/5984>.
13. *Restoration and reconstruction of the post-war economy of Ukraine: scientific report* (2022) [Vidnovlennia ta rekonstruktsiia povoiennoi ekonomiky Ukrainy: naukova dopovid], NASU Institute for Economics and Forecasting, Kyiv, 305 s. [in Ukrainian]
14. OECD (2020). *Reviewing the Stock of Regulation*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/reviewing-the-stock-of-regulation-1a8f33bc-en.htm>.
15. *About the principles of state regulatory policy in the field of economic activity: Law of Ukraine, No. 1160-IV, 11.09.2003* [Pro zasady derzhavnoi rehuliatornoj polityky u sferi hospodarskoi diialnosti: Zakon Ukrainy, No. 1160-IV, 11.09.2003]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#> [in Ukrainian]
16. *State Regulatory Service of Ukraine: website* [Derzhavna rehuliatorna sluzhba Ukrainy: sait]. Retrieved from: <https://www.drs.gov.ua> [in Ukrainian]